

מלחמת ההתשה של שני הצדדים

התבוסה המוחצת של הצבא המצרי
במלחמת ששת הימים הניעה את נאצר
נשיא מצרים לחפש דרכים להסיג את
כוחות צה"ל מתעלת סואץ ומסיני, גם
באמצעים מדיניים וגם באמצעים ובשיטות
צבאיים מגוונים. ישראל מצידה הגיבה
באמצעים ובשיטות צבאיים שונים ונגררה
למלחמת התשה ארוכה ורבת נפגעים,
כדי למנוע מהמצרים את סילוקנו מתעלת
סואץ. מלחמת ההתשה לא פסחה גם על
החזית עם ירדן, סוריה ולבנון. הכתבה
מנסה לשפוך אור על מלחמה זו

אל"ם (במיל") בני מיכלסון*

מלחמת ההתשה החלה למעשה ביולי 1967, מיד לאחר מלחמת ששת הימים, ונמשכה עד להפסקת האש בליל 7-8 ביולי 1970. בכל אותה עת התחוללה מלחמה גם בזירה המזרחית מול ירדן, כמעט ללא הפסקה.

אולם מנקודת ראות ישראלית, נמשכה מלחמת ההתשה גם לאחר מכן, עד סמוך למלחמה יום הכיפורים. בזירה המצרית השתררה רגיעה החל מחודש אוגוסט 1970 ובזירה הירדנית החלה רגיעה חודש אחר כך בספטמבר 1970, עם סילוק המחבלים והכוחות הזרים האחרים מירדן בידי הצבא העבר ירדני בהנהגתו הנחושה של המלך חוסיין. אולם המחבלים המשיכו את פעילות הגרילה שלהם נגד מדינת ישראל בשלוש השנים הבאות, מגבול סוריה (בשיתוף צבא סוריה) ומגבול לבנון, ועברו לפיגועי טרור כנגד יעדים ישראלים בחו"ל.

בזירה המצרית היו במלחמת ההתשה שלושה שלבים: שלב ראשון בן חצי שנה מתום מלחמת ששת הימים ועד סוף שנת 1967, שלב שני של כשנה שבה שרר שקט בקו התעלה, למעט שתי תקריות אש רחבות היקף בסתיו 1968, ושלב שלישי שבו הייתה לחימה רצופה בת 16 חדשים מחודש מארס 1969 ועד אוגוסט 1970.

מדוע קטעו המצרים את פעולות הלחימה שבהן החלו ביולי 1967 – לנאצר פתרונים. הוא נהג להסביר זאת בכוונה לשקם את הצבא המצרי במסגרת תוכנית השלבים שלו.

בסיום מלחמת ששת הימים, נדמה היה בישראל כי הניצחון האדיר הינו קץ כל המלחמות, אך עד מהרה המציאות טפחה על פני הציבור. נאצר המוכה והמובס דחה את הצעתה הנדיבה של ישראל המנצחת ב-9 ביוני 1967, להחזיר את כול סיני, תמורת הסדר שלום.¹

במחצית השנה הראשונה שלאחר מלחמת ששת הימים הפך קו התעלה בצפון סיני לקו עימות ולחימה. שלוש פעמים – ביולי 1967, בספטמבר 1967, ובאוקטובר של אותה שנה – היו מעורבים בתקריות כוחות קרקע, כוחות אוויר, ואף התחוללו בה קרבות ימיים. הרקע לתקריות היה עימות על הריבונות בשטח שבין קנטרה לפורט פואד, על הריבונות במימי תעלת סואץ וצפון מפרץ סואץ, ועל הריבונות הימית בצפון סיני – בשטח שכבש צה"ל. תרמו לתקריות גם עמידתה של ישראל בלא לוותר על סממני ריבונותה בשטחים השונים, לרבות **במחצית ממימי התעלה** והרצון של גמאל עבד אל נאצר להוכיח כי יצא ממשבר המלחמה וכי כוחותיו מסוגלים לעמוד בקרבות עם הכוחות הישראליים. על רקע זה אפשר להסביר את התקריות בתחילת יולי 1967. ניתן להסביר גם על רקע יציאתו של גמאל עבד אל נאצר ממצב הדיכאון הנפשי שבו היה שרוי מיד לאחר התבוסה במלחמת ששת הימים והתוויית האסטרטגיה ארוכת הטווח, שקרא לה "מחיקת תוצאות התוקפנות".

השלב הראשון בתוכניתו ארוכת הטווח של גמאל עבד אל נאצר היה שלב ה"צומוד" (ההכלה)

ובתוכו שלב ביניים ראשון שנקרא "שלב העמידה האיתנה". היה זה שלב שהוקדש לבניין הצבא המצרי, תוך שילובו בתקריות המוכיחות שהצבא המצרי איננו צבא מובס, כפי שנראה בעקבות מלחמת ששת הימים. נראה שלהחלטתו ליזום את התקריות בתחילת יולי 1967 תרם גם הסיוע המסיבי הסובייטי שהגיע ברכבת ימית ואווירית והרגשתו כי הוא יוכל לשקם את הצבא ולהגיע בשלב מקדם כזה או אחר אל יכולת עימות נוסף עם ישראל.

מאפריל 1968 לאפריל 1969 – שנת העבודה של צה"ל – לא היה שינוי במצב שנוצר בקו התעלה בעקבות מלחמת ששת הימים. המצרים לא העזו בתקופה זו לחצות את התעלה ועדיין לא האמינו בסיכויי ההצלחה שלהם לעשות זאת, למרות שהצבא המצרי הצליח להתארגן מחדש בעזרת הציוד הסובייטי והמומחים הצבאיים שהגיעו מברית המועצות. צבאות ישראל ומצרים ניצבו זה מול זה כשקו המים של התעלה, החסומה לתנועת כלי שיט, מפריד ביניהם, והמגע היחיד ביניהם, כמו בשנה שחלפה, היו תקריות אש ופעולות לחימה זעירה.

עקומת התקריות עלתה ככול שהתקרבה התקופה לסיומה. בחודשים ינואר-אפריל 1969 היו תקריות תכופות ביותר, בעיקר בחודש מארס 1969. היוזמה בתקריות אלו הייתה ברובה של המצרים. עוד קודם לכן, בתקריות גדולות בספטמבר ובאוקטובר 1968, הצליחו המצרים לגרום אבדות לצה"ל (25 הרוגים ו-51 פצועים). אבדות אלו נגרמו בעיקר בשל חולשת קו הביצורים, שאפשרה השגת הפתעה בהנחתת ארטילריה על הקו הקדמי ועל כוחות עורפיים

שהיו בטווח היעיל של התותחים המצריים. תקריות האש באזור התעלה בספטמבר ובאוקטובר 1968, הובילו למבצע "הלם 1" שנערך ב-31 באוקטובר. המבצע כלל פעולת חבלה בשלושה יעדים בעומק מצרים: בגשר קנא, בגשר-סכר חמאדי שעל הנילוס ובתחנת הטורנספורמציה דרומית-מזרחית לנג'ע חמאדי. החבלה בגשרים ובסכר בוצעה על ידי "מזלפים" (מטענים חלולים גדולים) שהוטסו במסוקים, ואילו הפגיעות בתחנת הטורנספורמציה בוצעו בידי כוח מוטס של סירת חטיבה 35, בפיקודו של סרן מתן וילנאי. במהלך המבצע נהרגו שני שומרים מכוחות האויב ונהרסה מכונית אחת. המבצע גרם להפסקת חשמל במצרים העילית ולהלם לנאצר ולמשטרו. כתוצאה מכך נפסקו הפעולות הזיזומות של המצרים בתעלה ונאצר פנה להקים "צבא עממי" להגנת הערוף ומתקנים חיוניים. לצה"ל ניתנה הפוגה של למעלה מארבעה חודשים, שנוצלה כדי לשפר את יכולת המגננה שלו במערב סיני.

הישגי המצרים בספטמבר-אוקטובר 1968 הביאו לפעילות ביצורים קדחתנית של צה"ל, בעיקר במסגרת מבצע "מעוז". בסוף אוקטובר גם תוגברו חצי האי סיני וקו התעלה בחטיבת שריון נוספת, שהשתלבה במסגרת האוגדה הסדירה שהוקמה מיד לאחר מכן, בפיקודו של תת-אלוף אברהם אדן ("ברן"). משהושלם בחודש מארס 1969 עיקר מבצע "מעוז" ומרבית הביצורים היו בעלי שכבת מגן, לקח צה"ל את היוזמה בידי. מתחילת שנת 1969, החל צה"ל במבצע

הנדסי אדיר לביצור קו התעלה, מבצע "מעוז", גם לנוכח מבצע זה, לא מיהר נאצר לחדש את האש, בחדשים ינואר-פברואר 1969.

האירועים לקראת פתיחתה מחדש של הלחימה בחזית התעלה, החלו בשבוע השני של חודש פברואר 1969. עד אז השלים הצבא המצרי את ההיערכות ההגנתית שלו בעומק מצרים ולאורך קו התעלה. כדי להפריע ולשבש את עבודות ההנדסה בתעלה, החלו המצרים צולפים לעבר לוחמים ומפעילי ציוד מכני הנדסי במקומות שונים לאורך התעלה. מאש זו נפגעו לוחמים ומפעילי ציוד מכני הנדסי. חלק מצלפים האלה התמקמו על עצים גבוהים ולכן כונו "קופים". הכוחות בתעלה, החלו בהכנות מבצעיות לקראת חידוש האש. ליד המעוזים הוכנו עמדות לטנקים, הוכנו צירי גישה למעוזים וכרטיסי טווחים למטרות בצד המצרי. הטנקים תרגלו תפיסת עמדות והוכנו בשריון תותחנים "צלפים" למקרה של צורך בידי טנקים. כדי לא לחמם את גזרת התעלה, כול עוד עסוק צה"ל במבצע הביצורים, הגיב צה"ל באותה שיטה של צלפים, לכול תקרית ירי מצרית. עבודת הביצורים הואצה, לרבות בלילות ובשבתות. משהפכה אש זו להיות טורדנית החליט המטכ"ל ליזום תקרית אש ב-8 במארס 1969, מתוך הנחה שזה יביא לשקט למשך הזמן של מארס הוחל בדילול העבודות. בשבוע השני של מארס הוחל בדילול הקו באמצעות הוצאת הכוחות הבלתי לוחמים, תוך תגבור הארטילריה להיקף של שני גדודים וכן "זאבים" (מטעני נפץ מועפים במשקל 250 ק"ג כול אחד, על בסיס טילי קטיושה, פרי פיתוח אל"ם דוד לסקוב מחיל הנדסה). אלא שהמצרים הקדימו את צה"ל ביצירת תקרית אש. הם כנראה לא היו מודעים לתגבור הכוח הישראלי בארטילריה ודילול הקו מעובדיו. בבוקר יום שבת, 8 במארס חדרו 4 מטוסי

מפת המעוזים במלחמת ההתשה - 1970

המזוינים. זו הייתה פעולתה הראשונה של ארמיה זו. כוחות קומנדו מצריים שוב חצו את התעלה ותקפו מוצבים ישראליים. ב-30 ביוני 1969 ישראל גמלה בהפצצת תחנת המתח הגבוה ליד העיר סוהאג. כבר אז הזהיר משה דיין, שר הביטחון, שהפעולות הישראליות לא יישארו בגדר תגובות הגנתיות מוגבלות, אלא עשויות להתבצע בדרך שונה לגמרי.

יישום ההחלטה החל בהתקפה הישראלית על אי קטן במפרץ סואץ, האי גרין (...).
הדרך השונה שעליה דיבר משה דיין אכן לא אחרה לבוא. ביטויה היה בפשיטה על האי גרין, ומיד עם סיומה הפעילה ישראל את חיל האוויר ככלי הרתעה נגד היוזמות הצבאיות של מצרים. לקראת סוף יוני 1969 אישרה הממשלה את תקיפת האי גרין שבצפון מפרץ סואץ, וב-16 ביולי את הכנסת חיל האוויר לקרב ותקיפה של מוצבים מצריים, צפונה מקנטרה.³

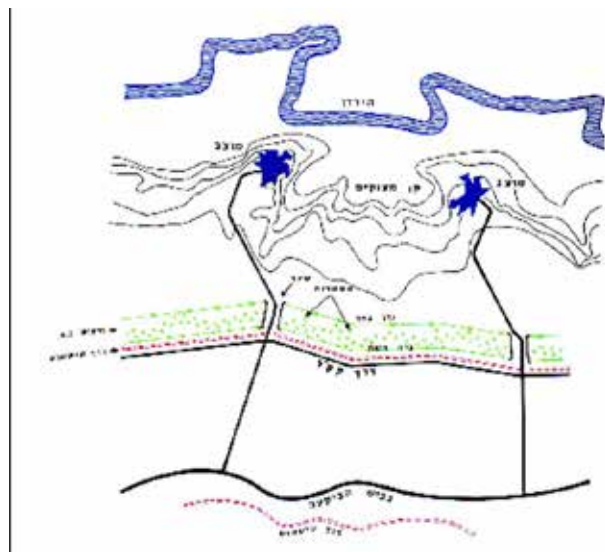
בסוף דצמבר 1969 הצליח חיל האוויר להשמיד את מערך טילי הקרקע-אוויר במצרים, ובינואר 1970 לאחר שקלט את מטוסי ה"פנטום" הראשונים, פתח בהפצצות בעומק מצרים. חיל האוויר המשיך בפעילותו גם סמוך לחזית התעלה. חיל האוויר לא היה "ארטילריה מעופפת" של לוחמי הקו אך הוא תרם תרומה רבה כאשר פגע

נפשי", והאם אין זו מלחמה לכול דבר. הממשלה כמוה כצה"ל הייתה גם מודעת לנטל הכלכלי, שכן הוצאות הלחימה מאז מארס 1969 הגיעו לכ-4 מיליון ל"י בחודש. למעשה בתוך ארבעה חודשי לחימה עלתה הלחימה 16 מיליון ל"י - מחצית ממה שעלה מבצע הקמת קו המעוזים. ממשלת ישראל אשרה לצה"ל לבצע **פשיטות בעומק ובאגפי התעלה**, ואת הפעלת המטוסים במרחב שמדרום לסואץ ("טקסס"). המטכ"ל לא מצא אפשרות למענה בקו התעלה עצמו, בפשיטות שהיו גובות מחירי נפגעים יקר. פעולות העומק גם הן לא תרמו להורדת מספר הנפגעים בקרב הסטטי שרובו קרב אש והדיפת תקיפות מעוזים. בצד המצרי גם כן נשקלה האסטרטגיה להמשך המלחמה. על כך כתב פרופ' מוסטפא כבהא (מאוניברסיטת בן-גוריון):

"הפעולה (המצרית) הבולטת מבין הפעולות היוזמות באותה תקופה הייתה ההתקפה על הלשון של פורט תאופיק. ישראל השתמשה בפורט תאופיק כבסיס לפעולות ההפגזה נגד הנמלים של סואץ ושל עדבייה. הפעולה בוצעה בליל 9 ביולי 1969. הכוחות המצריים הצליחו לפגוע בשלושה טנקים ישראליים. את הפעולה הזאת ביצעו כוחות השייכים לארמיה השלישית, שהוקמה במסגרת בנייתם מחדש של הכוחות

סכמת מבנה של מעוז בקו התעלה

סכמת המערכה בבקעת הירדן

מיג מצרים כדי לצלם את ביצורי צה"ל. מטוס אחד הופל בקרב אווירי.

בשעה 15:10 באותו יום נורתה אש נק"ל לעבר טרקטור ישראלי באזור המזח מול העיר סואץ ואש ארטילרית מצרית נפתחה לאורך כל הקו. טנקים הונעו לעמדות וה"צלפים" שבין תותחני הטנקים הופעלו לשיתוק מקורות הירי. לבד מפעילות אש ישראלית, לרבות ריכוז אש טנקים וארטילריה למטרות נבחרות, הורדו לתעלה כוחות חי"ר מעולה, שהניחו מארבים לכוחות מצריים חודרים. 2 מאפריל 1969 חודשה הפעילות מעבר לתעלה ובעומק מצרים. הרמטכ"ל המליץ על כך אף כי הניח שצה"ל לא יצליח להשיג את אותו אפקט כמו של המבצע בנג'ע-חמאדי שבוצע בתקופה הקודמת בעומק מצרים והביא לשקט תקופה ארוכה. בליל 30 באפריל 1969 בוצע מבצע "הלם 2" (ידוע גם בשם "מבצע בצורת"). כוחות מוטסים ומטוסי תובלה נושאי פצצות "חכמות", פגעו בקו מתח גבוה וב-2 גשרים/סכרים, במצרים העילית.

ממשלת ישראל עקבה כול אותם חודשים אחר המערכה הצבאית. כמו בצה"ל נטו גם שרי הממשלה להימנע מהרחבת היקף הלחימה, אולם ביולי 1969, עם עליית מספר האבדות, החלו להישאל שאלות של "מה יהיה הסוף?", "עייפה

לפחות 8 מצרים. פעולה אחרת הייתה פעילות של חיל האוויר בתגובה לחדירה נוספת של לוחמי קומנדו ימי מצריים לנמל אילת, שפגעו בכלי שיט מצריים בנמל ע'רדקה, בפברואר, 1970. בתקופת זמן זו היו כמה מארבים שבאחד מהם נחטפו שני עובדי שק"ם. הייתה עליית מה במספר הנפגעים אך המספרים לא היו גבוהים: 42 נפגעים בינואר, 78 בפברואר, ו-60 במארס 1970. בתקופה זו התרבו תקיפות מטוסים מצריים על מעוזים וחניוני טנקים. בתקופה זו חלה ירידת מה בהיקף הפעילות המצרית וכך גם בפעילות הנגד הישראלית, אך זה היה שקט שלפני הסערה. החל ממחצית מארס החלה המעורבות הסובייטית במצרים וניסיון רוסי-מצרי לקדם את "חומת הטילים" לעבר התעלה, ובחסות זו תכנן נאצר לחדש את לחימתו בחזית.

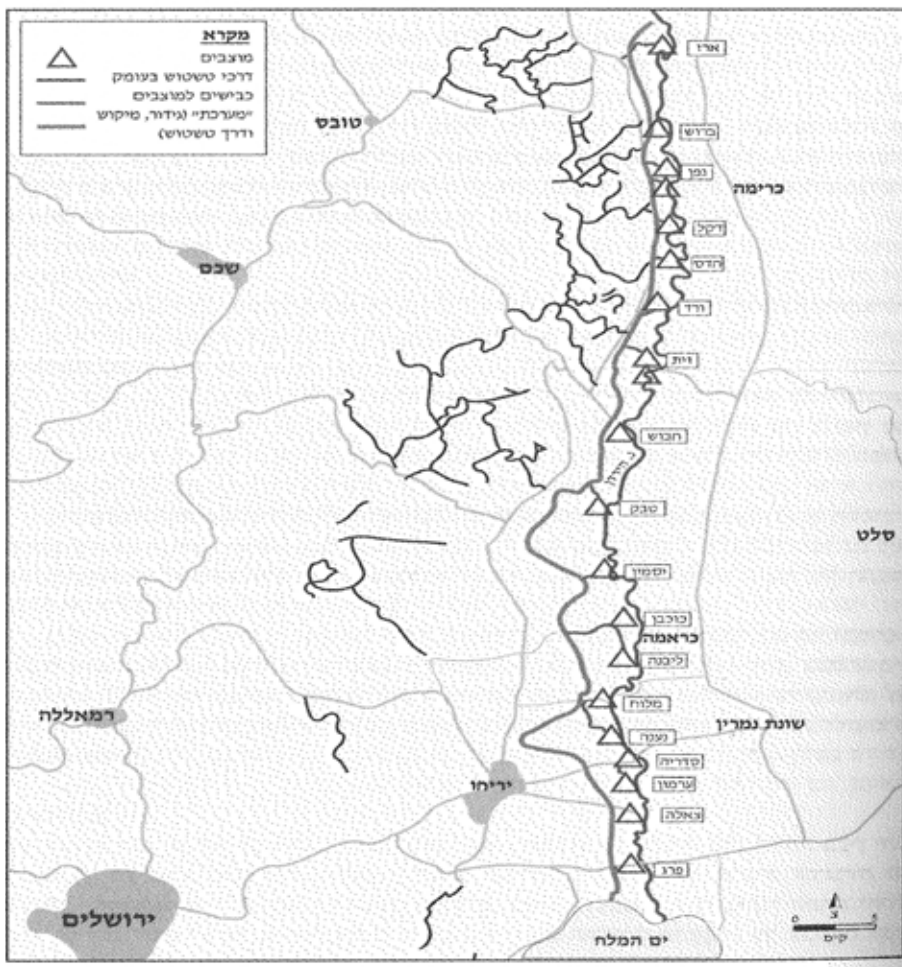
"אופנסיבית האביב" של נאצר, אפריל-אוגוסט 1970

הצבת טילי קרקע-אוויר עם מפעיליהם הרוסיים במצרים והפסקת הפצצות העומק, יצרו בתודעתו של נאצר את ה"איזון האווירי" שאותו ביקש להשיג כדי לנסות אולי פעם אחרונה להגיע לשלב ה"שחרור".

בלי איזון זה, אמר נאצר לשליט לוב קד'אפי בפגישה עמו בפברואר 1970, המלחמה בישראל תהיה בבחינת התאבדות. נאצר ביקש לבטל את יתרונו של חיל האוויר הישראלי. הוא ביקש להשיג יכולת ירי של סוללות הארטילריה בעלות יכולת פיצוץ המעוזים וזאת היה משיג כאשר מטוסי חיל האוויר הישראלי היו מפסיקים לפעול באופן חופשי ממערב לתעלה.

בדיוני המטכ"ל הוחלט לתגבר את הגזרה הצפונית בשתי פלוגות. לגבי הפעילות ההתקפית נדחתה הצעה לתקוף מעבר לתעלה. עיקר הנטל הוטל על חיל האוויר. מתחילת יוני 1970 הפציצו מטוסי חיל האוויר במשך 10 ימים את המרחב שבין פורט סעיד לקנטרה. שני הגשרים שחיברו את פורט סעיד לקנטרה ומערבה נותקו.

ב-11 ביוני בלילה צלח כוח ישראלי במסגרת מבצע "ויקטוריה" את התעלה. לצליחה קדמה התקפה אווירית כבדה על כל הגזרה, וב-40 הדקות לפני ה"ש" בקילומטר ה-32.5. מול נקודה זו בשעה 20:40 ובחיפוי 12 טנקים עברו בשחייה 20 צוללנים של יחידה 707 ותפסו ראש חוף ב-5 נקודות שונות לאורך 200 מטר. חבלים שמתחו מגדה לגדה שמשו 140 לוחמים של יחידה 424 על גבי סירות גומי, למעבר מכשול המים. כוח חסימה שכלל 20 לוחמים נע בכביש התעלה והניח חסימה מדרום, תוך שהוא פוגע בחיילים מצריים מזדמנים. כלפי צפון נע כוח של 40 לוחמים בדרך סוללת הרכבת. כוח אחר נע במקביל בכביש התעלה. כוח סוללת הרכבת נע תוך טיהור בונקרים והריגת חיילים מצריים. הכוח הקרוב לתעלה נתקל בהתנגדות, לרבות ירי מרגמות שפצע את המפקד. אז נטל סמג"ד 424 את הפיקוד. בגמר הפעולה פונו הכוחות

מפת המוצבים בגדה בבקעת ים המלח

הנדסה 605 וכוחות הקו. לקראת המבצע נערכו כוחות בקו, לרבות טנקים וארטילריה. בשעה 00:17 החלו מטוסים להאיר את אזור קנטרה בנורי תאורה. כוחות רתק נערכו מול שני אזורים צליחה. בכל אזור צליחה מתחו צוללים חבל לגדה מנגד. בסיוע החבלים עברו בשחייה 16 לוחמים של יחידה 424 בכל אזור.

כוח "סרג'נט 2", צלח בק"מ ה-29.8 בשעה 02:05 והתפצל. הכוח הצפוני נתקל במצרים לאחר 60 מטר ופתח באש. הכוח הדרומי נתקל גם הוא והרג 3 מצרים. כוח "סרג'נט 3", צלח בק"מ ה-32.4 בשעה 02:00 התפצל לשניים. הכוח הצפוני נתקל בכוח מצרי שהקדים לירות, הרג לוחם ופצע חמישה, כולל המ"פ. בהעדר קשר הגיע צוללן לגדה המזרחית. יתר הצוללנים עם שני לוחמים, השיבו אש וריכזו את הנפגעים ליד אזור הצליחה. שתי סירות גומי הגיעו ללא הפעלת מנועים לנפגעים והעבירו אותם לגדה המזרחית. הכוח הדרומי לא גילה אויב ונשלח לסייע לכוח שנפגע. במהלך הסתערות נפצע מפקד הכוח. למצרים היו 4 הרוגים בקרב. לאורך כול הפעולה תקפו מטוסי חיל האוויר באזור קנטרה. בשעה 02:22 פתחו טנקים באש הטעיה מדרום לקנטרה, ואליהם הצטרפה ארטילריה. בפעולה נהרגו שני לוחמים ונפצעו 6. מנגד נהרגו

באותן סוללות ארטילריה מצריות שהיו בעלות פגזים עם מרעומים במעטפת פלדה שיכלו לחדור ואחר כך להתפוצץ, ובכך לפצח את המעוזים. הפצצות חיל האוויר תרמה לדילול אותן סוללות. בין פעולות העומק הבולטות בתקופה זו היה כיבוש האי שדוּאָן למשך יומיים, ב-22 בינואר. פעולה אחרת הייתה ירי נתרן ומארב בביר-ערידה בעומק מצרים ("נתרן") היה שם קוד של מבצעים מיוחדים, שבהם הונחת בלילה כוח לוחם קטן, מצויד במרגמות כבדות, הרחק בעומק שטח האויב, והפגז מתקנים צבאיים בהפתעה גמורה, וניתרו ממקום למקום ומכאן השם נתרן).

בינואר החליף אריאל שרון את ישעיהו גביש בתפקיד אלוף הפיקוד. אריאל שרון, על אף שהתנגד להקמת המעוזים, לא שינה את אורחות הלחימה בתעלה, אך הוא פעל לביצוע פשיטות חי"ר מעבר לקו התעלה.⁴

ב-17 במארס 1970 התבצע מבצע "סרג'נט 2" ו-3, במסגרתם פשטו כוחות של יחידת 424 (סירת "שקד") מעבר לתעלה על עמדות מצריות. **מבצע "סרג'נט"**, היה יוזמה של אלוף הפיקוד החדש, אריאל שרון, שלחץ לבצע פשיטות כנגד הכוחות המצריים, בתגובה לפשיטות מצריות על הקו הישראלי. המבצע נעשה בידי יחידה 424, בסיוע צוללנים של יחידה 707, חיילי גדוד

תחת אש ארטילריה מצרית. 5 פצועים פונו משדה הקרב על ידי מסוקים. בפעולה נהרגו 21 מצרים. לנו היו 4 הרוגים ו-17 פצועים. על מבצע "ויקטוריה" הייתה ביקורת בשל האבדות. הפעם היה תחת ביקורת מי שהרבה לבקר עד כה מבצעים אחרים, האלוף אריאל שרון. למרות שקבע כי המבצע השיג את יעדיו, החליט הרמטכ"ל להמשיך ולהפעיל בגזרה בעיקר את חיל האוויר. לבד ממבצע "ויקטוריה" בוצעו עוד כמה פעולות בעומק. תרומת מבצעי "סרג'נט" ו"ויקטוריה" לא הייתה רבה ולא השפיעה לדעת הרמטכ"ל על הקרב בתעלה, כמו הפשיטות על עדביה והאי גרין בשנת 1969. ואכן לא בוצעו יותר פעולות כאלה.

חיילים בבונקר במעוז

לישראל ורצח אישים – כול זאת תוך הפעלת זרים בשורות הארגונים. הבולטים בפיגועים היו: חטיפת מטוס "סבנה" והנחתתו בלוד (מאי 1972), הטבח בנמל התעופה לוד (מאי 1972) וטבח הספורטאים במינכן (ספטמבר 1972). בעקבות פעולות הטרור התכנס הקבינט, הפעם בהרכב שכלל את הרמטכ"ל וראשי השב"כ והמוסד, והחליט לפתוח ב"מתקפה-זוטא" כנגד ארגוני המחבלים, במקביל לרפורמה מרחיקת לכת במערכי האבטחה בארץ ובחו"ל. מתקפה זו כללה הגנה על מתקנים, אנשים ומטוסים ופגיעה במנהיגי המחבלים ובבסיסי האימונים לפיגועים בחו"ל ובמדינות ערב השכנות. דרכי הפעולה היו: משלוח מעטפות נפץ למנהיגי מחבלים ופגיעה בהם באמצעים שונים. בזירה הסורית: תקיפות חיל אוויר וירי ארטילרי על בסיסי מחבלים ובסיסי הצבא הסורי המסייעים להם תוך העמקת טווח הפגיעה עד מצפון לדמשק. באוקטובר 1972 בוצעו 4 ימי קרב, שכונו "קפיטל" (יום קרב שבו פגעו כוחותינו במטרות מתוכננות מראש כתגובה על ירי ותקיפות אויב). ימי קרב אלה הפכו למציאות קבועה ברמת הגולן (כולל ביום פתיחת מלחמת יום הכיפורים). מינואר 1973 חלה רגיעה יחסית בגזרת רמת הגולן.

מכיוון הים, הינו "פיגוע איכותי. היסטורית הפיגועים אכן הוכיחה זאת במשך השנים. בתקופה זו נעשו ניסיונות ראשונים לחדור לצפון המדינה באמצעות שחיניים. הפיגועים הימיים הראשונים הבולטים היו: ב-11 ביוני 1971 המכלית הישראלית "קורל-סי" שהפליגה בין המפרץ הפרסי לאילת, בעלת מעמס של 78,000 טונות, הותקפה במצרי באב-אל-מנדב. נורו לעברה עשר פצצות אר-פיג'י מסירת מרוץ של מחבלים (החזית העממית) ששטה בקרבתה. במכלית פרצה שריפה, אך איש מאנשי הצוות לא נפגע והיא המשיכה בהפלגתה לאילת. רב החובל היה אזרח יוון בשם מרקוס מוסקוב, הוא זכה ב"עיטור-המופת" מטעם ממשלת ישראל על פעולתו המקצועית והנועזת. במארס 1973 היה ניסיון למקש אוניית נוסעים יוונית בשם "סיניון", בבירות, כדי שתתפוצץ בחיפה באמצעות צוללים מארגון "חבש".

בזירה הלבנונית המתקפה נשאה אופי מקיף ביותר וכללה תקיפות חיל אוויר רבות ופשיטות קרקעיות נועזות ורחבות היקף בהן "קלחת 4 מורחבת" (ב-16 בספטמבר 1972), מבצע פיקודי שכלל כוחות מ-3 חטיבות שבמהלכו נסרקו 22 כפרים לבנוניים והכוח שהה בשטח יומיים. **מבצע "ברדס 55-54"** (20-21 בפברואר 1973), פשיטה עמוקה על בסיסי מחבלים בנהר-אל-ברד ובאל-בדווי שבצפון לבנון, וגולת הכותרת מבצע "אביב נעורים" (9 באפריל 1973) – פשיטה על בתי מנהיגי המחבלים בעיר בירות.⁶

במחצית השנייה של שנת 1972 החל השלב האחרון במלחמת ההתשה. הערבים שתוחלתם להתיש את ישראל בגבולות התעלה והבקעה נכזבה, עברו להפעלת מחבלים בתוך שטחי המדינה, וכאשר מאמץ זה הודבר אף הוא החלה פעילות חבלנית כנגד יעדים ישראליים בחו"ל. בעת ההיא קיבלו הפיגועים ביעדים בחו"ל ומחו"ל לישראל תפנית מהותית. ארגוני המחבלים החלו לפגוע בחו"ל ביעדים ישראלים ויהודים (ושאינם יהודים) כדי להביא את הבעיה הפלסטינית לתודעת העולם, ונקטו לשם כך בשיטות טרור מגוונות: חטיפות מטוסים, פגיעה בשדות תעופה, משלוח מעטפות נפץ

בארבעת החודשים שלפני הסכם הפסקת האש עם מצרים באוגוסט 1970, השתנתה כאמור מדיניות הלחימה של צה"ל בשטח מצרים. בתקופה זו חלה ירידה בכלל פעולות המשא"ג (מנע, שיבוש, אזהרה וגמול): השתנתה מדיניות הלחימה הקרקעית שעברה להתבסס ברובה על פעולות מוסקות, תוך הימנעות ממגע לחימה ישיר עם האויב. כמו כן גבר השימוש בהפצצות אוויריות בקו הקדמי, ובכלל זה תקיפת מעגנים ימיים, כמו ע'רדקה וראס-בנאס – האחרונים בתגובה על פגיעות המצרים בנמל אילת ובסירת הדיג "אורית"⁵.

התקיפות במצרים באמצעות מטוסי קרב של חיל האוויר באו, בין השאר, כתחליף ליכולות המוטסות של שייטת 13 (מערכת הצניחה לים, מערכת התובלה במתלה מטען של מסוקים מעל הים), שרמת אמינותם נמצאה פגומה והשימוש בהם נפסל. האמצעים הימיים שהתאימו לפעולה בזירה זו, כגון "סנוניות" (סירות מהירות מתוצרת ארצות הברית), בוששו להגיע לשייטת בשל העיכוב ברכישתם.

בספטמבר 1970 ("ספטמבר השחור") גורשו המחבלים מירדן ללבנון. כתוצאה מכך התמקמו המחבלים בשני אזורים – בהר-דוב ("בתחלנד") שבמזרח ובמחנות הפליטים הסמוכים ברובם לחוף הים במערב, ומכאן ראשית התחככותם עם הים ועם ימאים ודייגים.

בשנים אלו החלו המחבלים בתהליך של התארגנות, גיוס, אימונים ורכש, ובכלל זה אף ניסיון לבניית אמל"ח מיצור עצמי – כגון צוללות ננס. הגבולות היבשתיים של ישראל נסגרו בהדרגה באמצעים כמו "גדר המערכת" בניגוד לים שלא ניתן לסגירה הרמטית. האוכלוסייה במדינת ישראל מרוכזת במישור החוף ומכאן שפיגוע באוכלוסייה זו, שיגיע

מבט לאחור

הדעה שהייתה רווחת בישראל מיד בתום מלחמת ששת הימים הייתה כי בכך תמו המלחמות עם שכנינו. לא כך חשבו בצד השני לאור התבוסה הצבאית המשפילה. לא נקף הרבה זמן והמצרים החלו במלחמת התשה מקיפת דם שהתפשטה לשאר הגבולות של ישראל. רק מלחמת יום הכיפורים שלאחריה ויצאת צה"ל מסיני הביאו רגיעה עם מצרים. ■

* **ראו גם כתבה של המחבר על מלחמת ההתשה בגיליון "שריון" 33 (אוקטובר 2009)**

הערות:

1. אברהם זהר, **מלחמת ההתשה (לא פורסם), ת"א, 2003, עמ' 17.**
2. זהר, **שם, עמ' 37.**
3. זהר, **שם, עמ' 40.**
4. זהר, **שם, עמ' 42.**
5. זהר, **שם, עמ' 45.**
6. מיכלסון בני, **30 שנה למלחמת יום הכיפורים, העמותה להנצחת זכרה של גולדה מאיר, 2003, עמ' 2.**